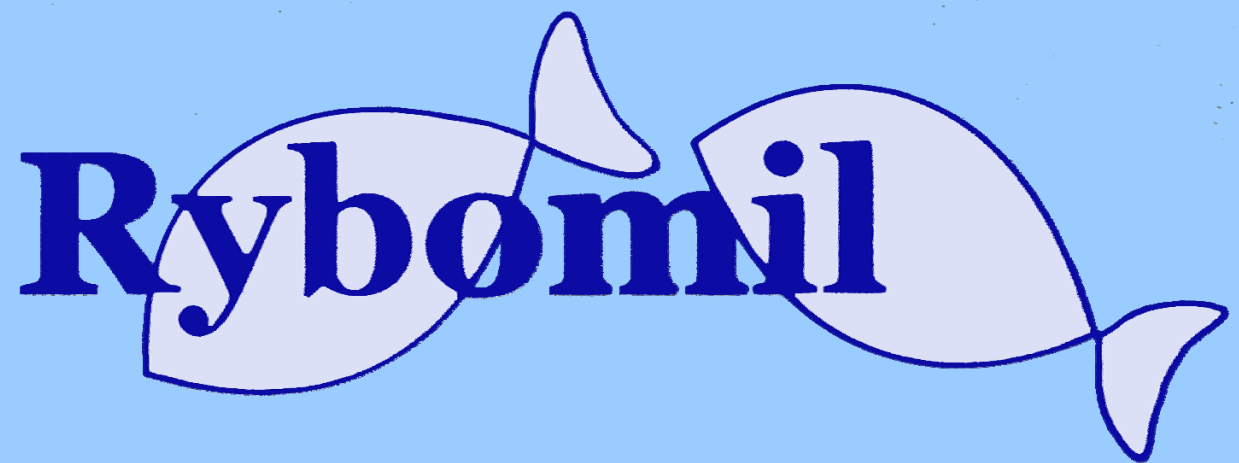

1 (1) 2014

Spomienka na profesora Balona

Karol Hensel, Ján Kautman & Vladimír Kováč

Eugeniusz Kornel Bałon sa narodil 1. augusta 1930 na území tešínskeho Sliezska v meste Orlová (v súčasnosti Moravsko-sliezsky kraj, okres Karviná). Absolvoval poľskú základnú školu a gymnázium (*Polskie gimnazjum realne im. Juliusza Słowackiego*) v Orlovej, kde maturoval v roku 1949. V tom istom roku sa zapísal na Prírodovedeckú fakultu Karlovej univerzity v Prahe. Promoval v roku 1953 na Biologickú fakultu UK, ktorá vznikla po rozdelení Prírodovedeckej fakulty, a obdržal diplom promovaneho biológa.

Po promócii nastúpil ako odborný pracovník na Štátnu rybársku a hydrobiologickú výskumnú stanicu v Trnave a o rok neskôr prešiel na jej detašované Ichtyologické pracovisko do Bratislavy na Železnú studničku, ktoré v roku 1956 prešlo do Slovenskej akadémie vied pod názvom Laboratórium rybárstva. Na Prírodovedeckej fakulte UK Prahe mu udelili vedeckú hodnosť kandidáta biologických vied (1962) a akademický titul RNDr. (1966). V roku 1964 mu Prezídium ČSAV priznalo vedecký kvalifikačný stupeň II. a. – samostatný vedecký pracovník.

V rokoch 1967–1971 pôsobil ako expert Organizácie spojených národov pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) pri výskume priehradného jazera Kariba na rieke Zambezi v Zambii. Do Českoslo-

venska sa však nevrátil, rozhodol sa emigrovať. Odíšiel do Londýna, odtiaľ do Ann Arbor v USA, až sa usadil v kanadskej provincii Ontario. Krátku dobu pracoval ako vedecký pracovník na Katedre zoológie univerzity v Toronte. V roku 1972 prešiel na univerzitu v Guelphe, kde pôsobil vo funkcii docenta (1972–1976) a riadneho profesora (1976–1995), roku 1995 bol menovaný emeritným profesorom.

Participoval na medzinárodných výskumných projektoch, napríklad pri výskume chránenej morskej oblasti Rincon de Guanabo na Kube (1965), jazier Kariba, Mweru a Tanganyika v Afrike (1967–1971), ichtyofauny horného toku Dunaja v Nemecku (1976 a 1984) a rieky Baram na Sarawaku (1980). Zúčastnil sa expedícií na Komorské ostrovy (1987 a 1990), Okavango a Kalahari (1987) a na Zanzibare (1990 a 1991).

V roku 1975 založil medzinárodný karentovaný časopis nazvaný *Environmental biology of fishes* a bol jeho šéfredaktorom 27 rokov (do roku 2002). Začal vydávať knižnú sériu *Perspectives in vertebrate science* (6 zväzkov v rokoch 1980–1989) a tiež sériu *Developments in environmental biology of fishes* (22 zväzkov v rokoch 1981–2002). Založil časopis *Guelph Ichthyological Reviews* a bol spoluredaktorom jeho prvých štyroch vydaní (1–1990 až 4–1996). Bol tiež spoluzakladateľom medzinárodnej

organizácie na ochranu latimerií – Coelacanth conservation council. Bol tiež čestným členom Českej (1994) i Slovenskej zoologickej spoločnosti (1995).

Po odchode do dôchodku v r. 1995 intenzívne cestoval, prednášal a viedol semináre v mnohých krajinách (Južná Afrika, Papua Nová Guinea, Austrália, Taiwan, Slovensko, Česká republika, USA).

Je autorom (resp. spoluautorom) vyše 300 publikácií, z toho 11 kníh, 32 knižných kapitol a 151 pôvodných článkov v recenzovaných vedeckých časopisoch. Publikoval pod menami Eugeniusz, Evžen, Eugen a Eugene Balon. Počínajúc rokom 1958 začal uvádzať v niektorých publikáciách aj skratku druhého mena (K.) a od roku 1966 tak robil dôsledne vo všetkých.

Spektrum jeho publikácií bolo už od začiatku pestré, zaujal predovšetkým štúdiami o rozmnožovaní a ontogenéze rýb. Jeho práca „Rast plotice a revízia hlavných metód jeho určovania“ publikovaná vo vydavateľstve SAV v Bratislave roku 1955, dlhé roku slúžila ako návod a vzor pre ichtyológov v bývalom Československu. Významné boli tiež publikácie súvisiace s výstavbou vodného diela Gabčíkovo „Ichtyofauna československého úseku Dunaja“ (1966) a „Vývoj ichtyofauny Dunaja, jej súčasný stav a pokus o prognózu ďalších zmien po výstavbe vodných diel“ (1967). Trvalým odkazom pre nás však ostáva kniha „Ryby Slovenska“ (1967).

Africký pobyt zavŕšil v roku 1974 knihou „Fishes of Lake Kariba“ a koeditovaním monografie „Lake Kariba – man-made tropical ecosystem in Central Africa“. Venoval sa aj naďalej reprodukcii a ontogenéze rýb, veľmi dôležité prácami sú jeho štúdie o terminológii intervalov vo vývine rýb a tiež o reprodukčných gildách rýb.

Bol jedným z prvých vedcov, ktorí poukázali na potrebu prepojenia všetkých základných prírodných vied – matematiky, fyziky, chémie a biológie – pri skúmaní ontogenetických procesov. Sústredil sa predovšetkým na ústredný fenomén vývinovej biológie – na epigenézu a jej vplyv na vývoj živých organizmov. Sformuloval teóriu saltatorickej ontogenézy (známou ako teória alprehostu), a významne tak prispel k rozvoju evolučnej biológie, ktorá aj vďaka nemu zaznamenala výrazný odklon od génocentrického pohľadu. Pripojil sa tak k vedcom stojacim v opozícii voči ortodoxnému darvinizmu a neodarvinizmu.

V Prírodovednom múzeu Slovenského národného múzea sa nachádza rozsiahla ichtyologická zbierka, na ktorej má veľký podiel E. K. Balon. Z expedície z chránenej morskej oblasti Rincon de Guanabo na Kube (1965) sa v zbierkach múzea nachádza 338 exemplárov rýb (tiež desiatky hubiek, koralov a schrá-nok mäkkýšov), jeho menom sú označené lokálne lístky 7 312 exemplárov rýb zo Slovenska. Ďalších temer 28 tisíc rýb ktoré pochádzajú z obdobia jeho pôsobenia v Laboratóriu rybárstva je označených len názvom inštitúcie, ich veľká časť však zaručene prešla jeho rukami.

Na počesť prof. Balona sú pomenované dva druhy rýb: európska ostriežovitá ryba *Gymnocephalus baloni* Holčík et Hensel, 1974 a africká cichlida *Tilapia baloni* Trewavas et Steward, 1975. Prof. Balon je spoluautorom opisu ázijského sumca *Glyptothorax jalaensis* Balon et Hensel 1970.

Máme v pamäti jeho návštevy Slovenska (1991, 1993, 1995, 1997, 1998, 2001, 2004, 2007 a 2012), kedy nás vždy obšťastnil pútavými prednáškami, obdivoval zaujímavými a potrebnými publikáciami. Navždy si však zapamätáme jeho humorné a láskavé slová a gestá, ktoré boli stálymi sprievodcami jeho komunikácie s nami.

Svetoznámy ichtyológ sliezkeho pôvodu, kanadského a českého štátneho občianstva, profesor Eugene K. Balon zomrel 4. septembra 2013 pokojne v spánku vo svojom dome v Rockwoode v kanadskom Ontariu.

Češ jeho pamiatke!